

Doc. dr. Amer Osmić
Prof. dr. Merima Čamo
Univerzitet u Sarajevu / University of Sarajevo
Fakultet političkih nauka / Faculty of Political Sciences
amer.osmic@fpn.unsa.ba
merima.camo@fpn.unsa.ba

UDK 314.1(497.6)(-053.8)

Izvorni naučni rad

SOCIODEMOGRAFSKA OBILJEŽJA BOSANSKOHERCEGOVAČKE OMLADINE

SOCIODEMOGRAPHIC CHARACTERISTICS OF BH YOUTH

Sažetak

U radu se prezentiraju osnovna sociodemografska obilježja mlade populacije (spol, dob, bračno stanje i broj djece) u Bosni i Hercegovini u dobnoj kohorti od 15 do 30 godina. Ukazuje se na značaj ove dobne kohorte za ekonomski i populacijski razvoj jednog društva i pokazuje slika tog stanja u Bosni i Hercegovini. Osnovni cilj rada je dovesti u vezu kvantitativne i kvalitativne pokazatelje te ukazati na nezahvalan položaj mlade populacije u savremenom bosanskohercegovačkom društvu koji za posljedicu ima izraženu želju za emigriranjem. Rad tematizira trendove prirodnog priraštaja i ukazuje na egzodusni tip u koji se može svrstati bosanskohercegovačko društvo. Također se analizira i daje slika prosječne mlade osobe na osnovu podataka dobijenih Popisom stanovništva 2013. godine i reprezentativnim istraživanjima sa ciljnom populacijom provedenim u prethodnih pet godina.

Ključne riječi: bračno stanje, broj djece, dob, egzodus, mladi, migracije, stanovništvo, spol

Summary

The paper presents the key sociodemographic characteristics of youth (gender, age, marital status and number of children) in Bosnia and Herzegovina in the age group of 15-30 years. The paper indicates the importance of this age group for the economic and population development of a society with a case study of Bosnia and Herzegovina. The main goal of this paper is to link quantitative and qualitative indicators and to point out the ungrateful position of youth in modern Bosnian society, which results in a strong desire to emigrate. The paper thematizes the trends of population growth in Bosnia and Herzegovina. It also analyzes and provides a picture of the average youth based on data obtained from the 2013 Census and representative surveys with the target population conducted in the previous five years.

Key words: *marital status, number of children, age, exodus, youth, migration, population, gender*

Uvod

„U drugim dijelovima svijeta mladi ljudi odlaze od kuće i putuju u potrazi za boljom budućnošću. Njihova putovanja često potiču snovi o pobjedi nad zlom, o pronalasku velike ljubavi ili nada da će se lako obogatiti“ (Irving, 1999). Da bi jedno društvo moglo napredovati u svakom svom segmentu nužno je da se populacija razvija kvantitativno i kvalitativno. Izazovi pred kojima se od sticanja nezavisnosti Bosne i Hercegovine i transformacije društvenog sistema nalazi mlada populacija u bosanskohercegovačkom društvu nisu sistematskim i logičkim redoslijedom rješavani nego su se „gurali u stranu“ i analogno tome samo gomilali. Rezultat tog „gomilanja“ svi zajedno uočavamo u društvenoj pojavi koja se intenzivirala u proteklih nekoliko godina a poznata je kao fenomen *brain drain-a* ili bolje kazano egzodusa mlade populacije. Taj egzodus podrazumijeva iznimno veliki procenat ljudi prije svega mladih i obrazovanih koji imaju želju da napuste Bosnu i Hercegovinu. Percepcija marginaliziranosti u društvu u kojem prema stavovima mladih (Turčilo et. al., 2019) nema mjesta za njih ukoliko nisu spremni na neku radnju koja uključuje koruptivna djelovanja. Cilj ovog rada jeste da se da kvantitativni prikaz sociodemografskih karakteristika populacije mladih koja se najčešće definira kao društvena skupina koju objedinjuju osobe u dobi od 15 do 30 godina života (Štefančić, 2010). Pod pojmom sociodemografskih karakteristika u ovoj analizi podrazumijevamo spol, dob, bračni status te broj djece. Na osnovu ovih pokazatelja dati ćemo sliku prosječne mlade osobe koja živi u Bosni i Hercegovini te s kojim se izazovima najčešće suočava.

Prije same kvantitativne analize i mjerljivih pokazatelja važno je istaći da se pojam mladi, omaldina ili mladenačko razdoblje, u mnogim studijama i analizama različito definira, primarno u segmentu dobnog intervala, pa neki autori gornju granicu postavljaju do 25 godine, drugi pak 30 godine, dok neki autori vodeći računa o pojavi fenomena produžene mladosti tu gornju granicu pomjeraju na tridesetpetu godinu života (Gršić, 2017). Sa sociološkog aspekta pogotovo u kontekstu bosanskohercegovačkog društva važno je pomenuti upravo fenomen produžene mladosti koji karakterizira kako Ule (1977) navodi sve duže formalno obrazovanje, otežano i neadekvatno zapošljavanje, usporeno socio-ekonomsko osamostaljivanje, odlaganje

zasnivanja vlastite porodice i slabo uključivanje mladih u procese društvenog odlučivanja (vidi u Hadžimahmutović i Martić, 2013). Odluka o primjeni definicije mlade populacije od 15 do 30 godina leži u činjenici da zakonska regulativa na entitetskim nivoima u Bosni i Hercegovini koristi dobni interval od 15 do 30 godina pri definiranju mlade populacije (Zakon o mladima FBiH i RS), te empirijski pokazatelji koji ukazuju da je dob od 15 do 30 godina percipirana kao tranzicijsko razdoblje između djetinjstva i odrasle dobi.

Teorijsko metodološke napomene

Prema podacima Agencije za statistiku Bosne i Hercegovine odnosno provedenom popisu stanovništva iz 2013. godine subpopulaciju koju čine osobe starosne dobi od 15 do 30 godina čini 773.850 osoba. Prema istom izvoru u Bosni i Hercegovini 2013. godine živjelo je 3.531.159 stanovnika. Analiziramo li procentualnu zastupljenost mladih ljudi u odnosu na ukupno stanovništvo, dobijemo podatak da je u Bosni i Hercegovini svaka peta osoba (21,91%) starosne dobi od 15 do 30 godina. Promatramo li ove podatke na nižim administrativno političkim nivoima onda uočavamo da je udio mlade populacije u entitetu Federacija BiH nešto veći odnosno u odnosu na ukupan broj stanovnika kreće se oko 23%, dok je u entitetu Republika Srpska taj procenat oko 20% (prema Osmić, 2019).

Tabela 1: Broj mladih u BiH prema političkom ustroju

	Bosna i Hercegovina	Federacija BiH	Republika Srpska	Brčko Distrikt
Muško	396.949	261.024	127.144	9.781
Žensko	376.901	248.352	120.112	8.437
Ukupno	773.850	509.376	247.256	17.218

Izvor: Agencija za statistiku BiH, Popis 2013. godine (2019)

Podaci koji će ovdje biti prezentirani su sekundarnog karaktera dobijeni empirijskim istraživanjima koje je provedeno 2018. godine za potrebe sveobuhvatnijeg istraživanja o poziciji i položaju mladih u Bosni i Hercegovini (FES Studija o mladim), podaci Agencije za statistiku Bosne i Hercegovine – publikacije, metodološki dokumenti i baze podataka te analizom sadržaja tih dokumenata.

Cilj istraživanja je bio utvrditi poziciju i položaj populacije mladih u savremenom bosanskohercegovačkom društvu s obzirom na sociodemografske karakteristike. Kao nezavisne varijable analizirani su: spol,

dob, bračni status i broj djece. Deskriptivni cilj istraživanja bio je kvantitativno predstaviti najvažnije pokazatelje koji utiču na aspekte svakodnevnog života mladih ljudi.

Hipoteza: Sociodemografske karakteristike ukazuju na marginaliziran položaj mladih ljudi u savremenom bosanskohercegovačkom društvu.

Uzorak: Uz pomoć kvantitativnog istraživačkog metoda (anketiranja), posmatrani su stavovi, viđenja, svijest, očekivanja i pristup osoba od 15 do 30 godina starosti promjenama životnih okolnosti. Za potrebe provođenja ankete, utvrđen je stratifikovani slučajni uzorak. Stratifikacija je vršena po entitetima, a potom i po područjima sa većinskim stanovništvom iz određene etničke grupe, te po geografskim područjima. Ukupno je ispitano 1000 mladih ljudi, uzorak je reprezentativna za ciljnu populaciju na nacionalnom nivou.

Instrumenti istraživanja su ljestvice sudova i anketni upitnik. Za potrebe istraživanja (FES Studija o mladim) konstruiran je Upitnik za ispitivanje sociodemografskih varijabli ispitanika koji se temelji na *Schell studijama* koje se logitudinalno provode dugi niz godina u SR Njemačkoj.

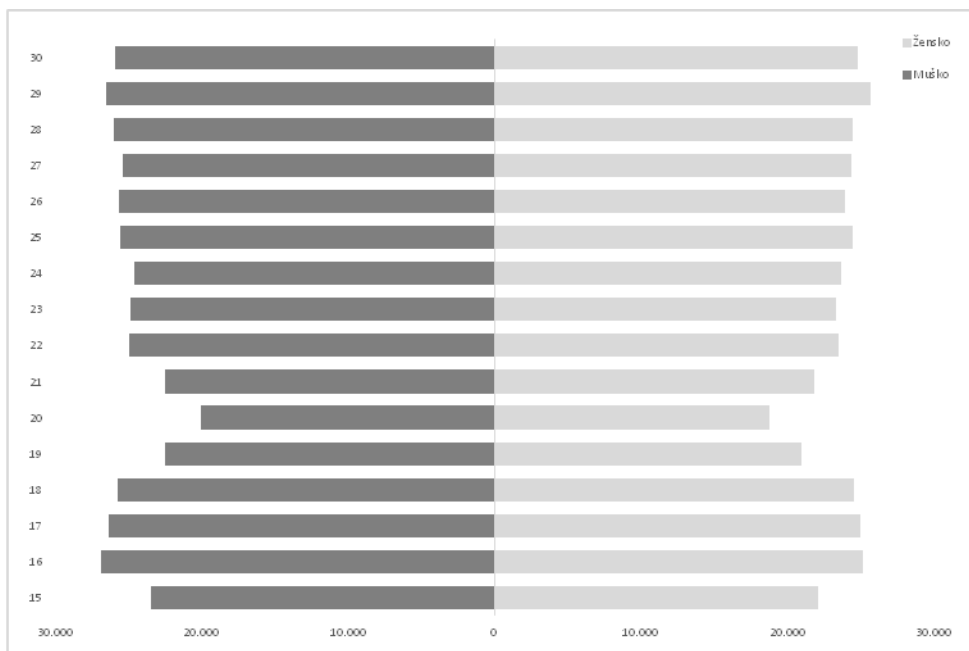
Postupak istraživanja: obuhvatao je postupke koji se inače koriste u istraživanjima koja imaju dominantno kvantitativni pristup. Za statističku analizu podataka korišten je softverski paket SPSS Statistics. Podaci su obrađeni putem opisne i izvedene, odnosno jednovarijantne (raspoređivanje odgovora) statističke analize.

Spolna i starosna struktura

Kao što smo već naveli u Bosni i Hercegovini prema popisu stanovništva 2013. godine popisano je 773.850 mladih osoba od petnaest do navršениh 30 godina starosti. Značaj dobijenih podataka je nemjerljiv pogotovo u svijetlu problema s kojima se suočava populacija koja se često tretira kao jedna od najvulnerabilnijih subpopulacija nekog društva. Dobijeni podaci trebali bi pomoći pri analizi stanja i potreba jer „starosno-spolna struktura stanovništva predstavlja najvažniju demografsku odliku svake populacije. Struktura stanovništva po starosti i spolu se formira u dužem periodu, pod direktnim utjecajem kretanja nataliteta i mortaliteta, ali i migratornih tokova stanovništva“ (AzSBiH, 2019: 15). Starosna i spolna struktura bosanskohercegovačke mladeži prikazana je na narednom grafikonu odnosno

piramidi koji dakako predstavlja sliku razvoja populacije sa naznakom da je prošlo osam godina od provođenja popisa te su se dogodile promjene prvenstveno u kretanju stanovništva – primarno emigraciji.

Grafikon 1: Spolna i starosna struktura mladih 15 – 30 godina

Izvor: Agencija za statistiku BiH, Popis 2013. godine (2019)

Kada je starosna struktura bosanskohercegovačkog stanovništva u pitanju popis nam je pokazao da predradni kontingent stanovništva (0-14) čini 15,39% od ukupnog broja popisanih građana Bosne i Hercegovine, dok posradni kontingent stanovništva (65+) čini 14,21%. Radni kontingent dakle građani Bosne i Hercegovine od 15 do 64 godine čine 70,40% od ukupnog stanovništva. Prema navedenom populacijska slika Bosne i Hercegovine kada je riječ o starosnoj strukturi ima tzv. "oblik luka" (Burgdörfer, 1932) kojeg karakterizira niska stopa nataliteta, koja je u Bosni i Hercegovini jedna od najnižih u Europi, koja vodi značajnom povećanju udjela starije populacije što dovodi do bržeg starenja ukupnog stanovništva. Ovaj tip starosne strukture pretpostavlja da je fertilitet (broj živorođene djece po ženi) manji od 2,1 (u BiH ispod 1,5). Kada analiziramo radni kontingent stanovništva uočavamo da je svega 31,14% radnosposobnog stanovništva u dobi od 15 do 30 godina, što nas može dovesti do pretpostavke da će se sve teže pronaći kvalificirano stanovništvo u procesu proizvodnje odnosno radnu snagu, što za

posljedicu ima da će demografski okvir determinirati način i vidove proizvodnje i potrošnje kao i političke i društvene učinke. Mehaničko kretanje stanovništva odnosno emigracije su jedna od ključnih problema koji se nalazi pred bosanskohercegovačkim društvom. Prema jasnim empirijskim pokazateljima (Žiga et. al., 2015; Turčilo et. al., 2019) najčešće iz Bosne i Hercegovine iseljava stanovništvo u dobi od 20 do 35 godina godina starosti, također trendovi pokazuju da nema općine u Bosni i Hercegovini koji ima pozitivan migracijski saldo, odnosno veći broj doseljenih u odnosu na broj iseljenih, s tim da imamo dominaciju gradova kao unutarnjih migracijskih destinacija koje su utjelovljene u dva najveća bosanskohercegovačka grada Sarajevo i Banja Luku.

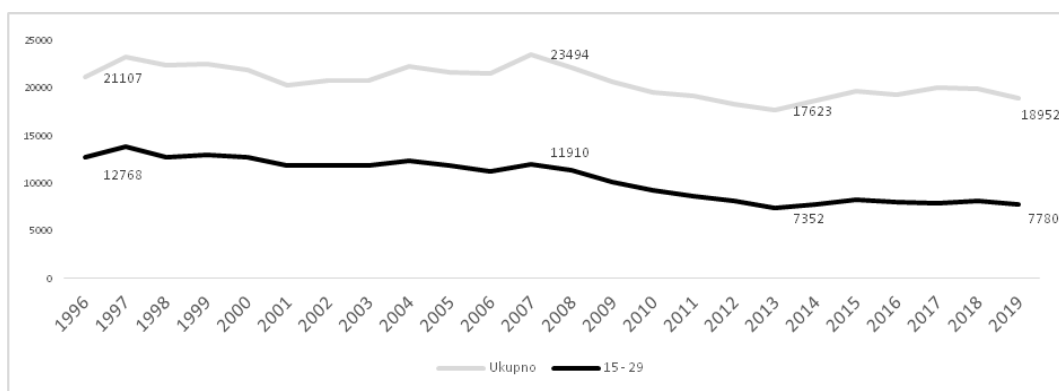
Kada govorimo o spolu kao jednom od osnovnih demografskih obilježja i njegovom značenju za demografsku sliku možemo konstatirati da spolna struktura stanovništva ima utjecaj na obim radne snage te ekonomske aktivnosti i razvoj određenih ekonomskih djelatnosti. U Bosni i Hercegovini ako promatramo ukupno stanovništvo i spolnu strukturu uočavamo da je nešto više žena u odnosu na muškarce (50,67%:49,33%). Ako analiziramo spolnu strukturu mlade populacije uočavamo da je taj procenat nešto drugačiji odnosno dominiraju muškarci u odnosu na žene (51,29%:48,71%). Prema Fisherovom pravilu ravnomyerne spolne zastupljenosti, $M:Ž=1:1$, koja tendira „prirodnom“ odnosu „jedna muškarac:jedna žena“ izuzmemo li određene vrste demografskog inženjeringa (npr. abortus zbog spola, infanticid, filicid odnosno čedomorstvo) govorimo o ravnomyernoj zastupljenosti spola u društvu. Ukoliko nema manipulacije odnosno demografskog inženjeringa nad spolnom strukturom stanovništva onda se odnos novorođene djece kreće od 105-107 muškaraca naspram 100 žena. Navedene karakteristike pokazuje i spolna struktura bosanskohercegovačkog stanovništva, dakle veći broj muškaraca koji se rađaju ali više žena u ukupnom stanovništvu, ova promjena u toku životnog vijeka prvenstveno se događa zbog manje očekivanog trajanja života kod muškaraca. Veća smrtnost (mortalitet) muške populacije dovodi do toga da se najčešće od 55 godine života broj žena u odnosu na broj muškaraca povećava.

Bračni status i broj djece

Pojam bračne zajednice i porodice te važnosti iste za individuu i/ili društvenu zajednicu ima različitu percepciju ovisno o kulturološkom, obrazovnom i vrijednosnom sistemu. Razvojem društva dolazilo se i dolazi do određenih promjena u shvatanju i razumijevanju pojma bračne zajednice i porodice, pa

tako prema određenim teoretičarima (vidjeti: Parsons, Lyotard, Habermas, Aračić) mi razlikujemo tradicionalno, moderno i postmoderno društvo. Ne ulazeći dalje u specifičnosti koje svaka podjela nosi sa sobom i diskusija koje se vode, možemo konstatirati da kada je riječ o odnosu društva prema braku i porodici bosanskohercegovačko društvo ima najviše elemenata tradicionalnog društva u kojem su brak i porodica percipirani vrlo važno. Dakako, sa napomenom da su tradicionalni elementi izraženiji u ruralnim područjima u odnosu na urbana mjesta u Bosni i Hercegovini, tako da sa sociološkog aspekta možemo uočiti trend promjene načina vođenja bračnog i porodičnog života koji je obilježen sa mnogo više sloboda koje karakteriziraju „novi oblik“ bračnog i porodičnog života. Promatrajući broj sklopljenih brakova u Bosni i Hercegovini uočljiv je trend da se brakovi rjeđe sklapaju te da je prosječna starost stupanja u brak u prethodnih nekoliko godina kontinuirano rasla.

Grafikon 2: Sklopljeni brakovi u Bosni i Hercegovini od 1996. do 2019. godine

Izvor: Agencija za statistiku BiH (2020)

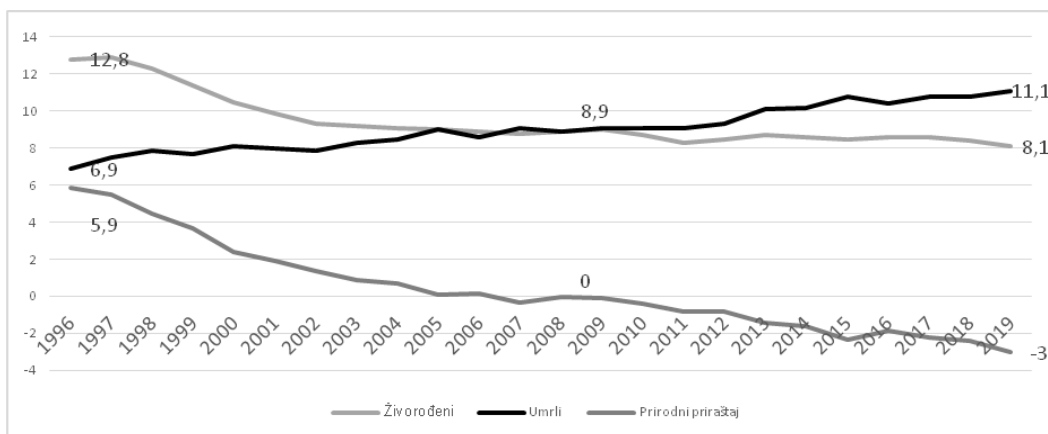
Analizom prezentiranog grafikona uočavamo da je 1996. godine udio mladih u ukupnom broju sklopljenih brakova na godišnjem nivou bio 60,49% (prema starosti nevjeste), dok je taj procenat 2019. godine smanjen na 41,05%. Dakle, u periodu od 23 godine udio mladih u odnosu na ukupan broj sklopljenih brakova smanjio se za 19,44%. Ovaj podatak dodatno potkrepljuje i činjenica da se od 1996. godine prosječna starost nevjeste/mladoženje pri zaključenju prvog braka povećala sa 24,2 godine na 26,8 godina kod nevjeste, dok je prosječna starost mladoženje pri zaključenju prvog braka 1996. godine bila 27,7 godina a 2019. godine 29,5 godina.

Mnogi faktori imaju utjecaj na povećanje prosječne starosti pri sklapanju prvog braka, najčešći koje mnogi sociolozi, demografi i ekonomisti prepoznaju ogledaju se u faktorima koji se smatraju važnim pri donošenju odluke o sklapanju braka kao što su: egzistencijalno pitanje (zaposlenje), stambeno pitanje, duže formalno obrazovanje, nesigurni društveno ekonomski uslovi u državi, itd. Mnogo važan fenomen u savremenom bosanskohercegovačkom društvu je također bitan čimbenik koji je determiniran prethodno navedenim a odnosi se na osamostaljenje mladih ljudi, odnosno problem tzv. produžene mladosti gdje osoba prvi put (trajnog karaktera) napusti roditeljski dom oko svoje tridesete godine života a nerijetko u trenutku sklapanja braka. Također, mnogi mladi ljudi više ne percipiraju instituciju braka (pogotovo u urbanim sredinama) kao preduvjet za zajednički život, odnosno institucionalizacija bračne zajednice u formi pravno-administrativnih segmenata nije toliko značajna. Primjetan je i trend učestalijeg razvoda braka, tako bilježimo podatak o 1.835 razvedenih brakova u 1997. godini gdje je učešće mladih od 15 do 29 godina prema starosnoj grupi muža bilo 19,83% a žene 32,75%. U 2019. godini zabilježeno je 2.790 razvoda brakova od čega je 14,44% mladih prema starosnoj grupi muža dok prema starosnoj grupi žene 26,70% spada u grupu od 15 do 29 godina. Jednostavnom analizom možemo zaključiti da se svako četvrta razvedena žena u 2019. godini nalazi u starosnoj grupi od 15 do 29 godina, dok je s druge strane svako sedmi muškarac u istoj dobnoj skupini. Ovi pokazatelji su u skladu sa prosječnom starosti stupanja u brak oba spola kao i podatkom da je u prosjeku muškarac stariji od žene 5-7 godina pri stupanju u bračni odnos.

Kada je riječ o prirodnom kretanju stanovništva odnosno broju živorođene djece u odnosu na broj umrlih, bosanskohercegovačko stanovništvo na osnovu raspoloživih podataka nalazi se prema tipologiji Friganovića u egzodusnoj etapi (tipu) sa trendom izumiranja koju karakterizira negativno prirodno kretanje stanovništva. Promatramo li prirodni priraštaj u Bosni i Hercegovini uočavamo da je 1996. godine na 1000 stanovnika iznosio 5,9 (živorođeni 12,8 i umrli 6,9), dok je 2008. godine bio jednak 0 (živorođeni 8,9 i umrli 8,9) a svega jedanaest godina kasnije bilježimo negativan prirodni priraštaj od -3,0 (živorođeni 8,1 i umrli 11,1). Ovi trendovi jasno ukazuju da se bosanskohercegovačko društvo nalazi u fazi egzodusne depopulacije koja se ogleda primarno u velikoj stopi emigracija stanovništva od 15 do 30 godina starosti i zanemarivoj stopi imigracija koje bi imale utjecaj na prirodni priraštaj.

Grafikon 3: Stopa prirodnog priraštaja, stopa živorođenih i umrlih na 000 stanovnika

Izvor: Agencija za statistiku BiH (2020)

Prirodno kretanje ili dinamika stanovništva ovisi o mnogim faktorima, ali dominantno je uvjetovana dosegnutim društvenim i ekonomskim razvojem odnosno nivoom blagostanja određenog društva. Mladi u Bosni i Hercegovini vrlo negativno percipiraju društveni i ekonomski razvoj bosanskohercegovačkog društva (Žiga et. al., 2015; Turčilo et. al., 2019) gotovo u svim njegovim segmentima. Tako nemaju povjerenje u donosiocce odluka, ne osjećaju se sigurno tamo gdje žive, nisu zadovoljni zdravstvenim i obrazovnim sistemom. Sve navedeno za posljedicu ima jasno izraženu želju većine mladih za emigracijom, odnosno mogućnosti kvalitetnijeg života i boljeg životnog standarda (Žiga et. al., 2015; Turčilo et. al., 2019). Temeljem navedenog ali i drugim faktorima (npr. duže formalno obrazovanje, prosječna starost pri zaključenju braka) ne treba da čudi podatak da se prosječna starost majke pri rođenju prvog djeteta u deset godina povećala za više od tri godine (2010. godine = 24,34 godina; 2019. godine = 27,68 godina). Analiziramo li učešće mlade populacije (starost majke pri rođenju djeteta) u strukturi živorođene djece uočavamo da je u 1996. godini 67,2% živorođene djece rodila majka starosti od 15 do 29 godina, 2008. godine taj procenat iznosio je 68,2% dok je 2019. godine udio bio na nivou od 54,2%.

Zaključna razmatranja

Analizom osnovnih sociodemografskih obilježja koja su vrlo značajna za razvoj i strateško planiranje populacijskih politika u Bosni i Hercegovini, pogotovo mlade populacije starosne dobi od 15 do 30 godina koja je sa sociološko demografskog aspekta u najznačajnijoj dobi za reprodukciju

stanovništva. Osnovni pokazatelji prije svega prirodnog priraštaja i starosne strukture ukazuju na trendove jasne depopulacije odnosno značajnog smanjenja broj stanovnika u ovoj dobnoj kohorti koji su uzrokovani nezadovoljstvom ukupnog stanja u društvu, ali i nepostojanja vizije da će u dogledno vrijeme biti bolje (besperspektivnost). Na osnovu raspoloživih podataka možemo dati sliku prosječne mlade osobe koja obitava u Bosni i Hercegovini. On/ona (češće on) u prosjeku ima 27 godina, ima srednju stručnu spremu i ukoliko nije uključen/a u neki proces obrazovanja (najčešće tercijarni) najčešće je nezaposlen i ne traži aktivno zaposlenje. Kada je riječ o osamostaljivanju, prosječna mlada osoba najčešće živi u roditeljskom domu te nema namjeru da isti napusti (najčešći razlog koji navode mlade osobe jeste loša ekonomska situacija i nezaposlenost), u prosjeku čeka pet godina na prvo zaposlenje. Porodica je mladima u Bosni i Hercegovini iznimno važna te većina mladih ima želju za stvaranje vlastite porodice. U bračne odnose velika većina mladih osoba želi stupiti onog trenutka kada to socio-ekonomski uslovi dopuste (zaposlenje i riješeno stambeno pitanje). Idealno doba za stupanje u brak mlade osobe percipiraju za mladoženju u tridesetoj godini života, dok je ta dob za nevjestu dvadesetsedma godina života. Kada je riječ o potomcima mlade osobe u Bosni i Hercegovini smatraju da društveni ambijent i kvaliteta života ne dopuštaju jasno planiranje porodice pa najčešće smatraju da se adekvatno mogu starati samo o jednom djetetu. Percipirano dugogodišnje nezadovoljstvo društvenim životom mlade ljude dovodi do jasne želje za emigriranjem, primarno i najčešće u zemlje zapadne Europe prvenstveno njemačko govorno područje (Njemačka, Austrija i Švicarska).

Ukoliko se adekvatno, istinski i sistemski ne pristupi izradi kratkoročnih, srednjoročnih i dugoročnih planova koji će imati jasne politike koje vode ka zadržavanju mladih u Bosni i Hercegovini trendovi koji su prezentirali nastaviti će se istim ili intenziviranim kontinuitetom što će dovesti do nesagledivih posljedica po strukturu bosanskohercegovačkog stanovništva prije svega u dobnoj strukturi stanovništva koje će po svojim karakteristikama biti značajno starije nego što je danas.

Adekvatne reforme za mlade osobe ogledaju se primarno u ekonomskim parametrima, dakle snažna ekonomija koja omogućava stabilne izvore prihoda i time mogućnosti planiranja života. Prema UNFPA analizi potrebno je osigurati „pristup finansijski pristupačnom stambenom smještaju za porodice; finansijski pristupačni i kvalitetni oblici zbrinjavanja za malu djecu i starije osobe, te usklađivanje školskih i poslovnih rasporeda; fleksibilni radni aranžmani, uključujući rad na pola radnog vremena; roditeljski dopust za oba roditelja koji će biti fleksibilan i adekvatno plaćen; poreske olakšice i

druge vrste finansijske podrške porodicama, naročito onima bez ili sa niskim prihodima“ (2019). Navedene mjere i aktivnosti nužno je adekvatno planirati i uokviriti u strateške planove koji treba da imaju osnovni cilj a to je suzbijanje siromaštva, jačanje jednakosti spolova, unapređenje ranog razvoja djece i ljudskog kapitala, stimulacije ekonomskog razvoja (UNFPA: 2019) koji će umanjiti želju za iseljavanjem stanovništva. Dakako, da je percipirani nivo korupcije u savremenom bosanskohercegovačkog društvu jedan od glavnih krivaca za nezadovoljstvo društvenim ambijentom, jer većina mladih osoba u Bosni i Hercegovini na osnovu vlastitih iskaza želi jednak pristup prema svakoj individui, odnosno traže društvo u kojem svaka osoba ima jednaku šansu za uspjeh neovisno kako se zove, odakle dolazi, itd.

Na osnovu prezentiranih kvantitativnih i kvalitativnih pokazatelja o stanju i stavovima populacije mladih u Bosni i Hercegovini možemo konstatirati da je postavljena hipoteza: Sociodemografske karakteristike ukazuju na marginaliziran položaj mladih ljudi u savremenom bosanskohercegovačkom društvu, prihvaćena odnosno da mladi ljudi percipiraju da donosioci odluka ne mare mnogo za njihov položaj te da su spremni da ih se odreknu i dopuste da napuste državu bez da je društvo ponudilo adekvatne mjere za ostanak i planiranje trajnog boravka u Bosni i Hercegovini.

Literatura

1. Agencija za statistiku BiH (2018a). *Popis – Obrazovne karakteristike*. [Knjiga 4]. Sarajevo: Agencija za statistiku BiH.
2. Agencija za statistiku BiH (2018b). *Starost i spol, bračni status, fertilitet ženskog stanovništva*. [Knjiga 1] Sarajevo: Agencija za statistiku BiH.
3. Agencija za statistiku BiH (2020). *Demografija 2019*. [TB02] Sarajevo: Agencija za statistiku BiH.
4. Burgdörfer, F. (1934). *Volk ohne Jugend. Geburtenschwund und Überalterung des deutschen Volkskörpers. Ein Problem der Volkswirtschaft – der Sozialpolitik der nationalen Zukunft*, 2., erg. u. verm. Aufl., Berlin.
5. Hadžimahmutović, B., Martić, M. (2013) *Nezaposlenost mladih: EU i BiH dijele isti problem, mogu li rješenja biti zajednička?*, Centar za istraživanja i studije: GEA.
6. Hallström, L., Gladstein, R. N., Irving, J., Maguire, T., Theron, C., Badu, E., Portman, R., Alliance Atlantis Vivafilm,. (1999). *The cider house rules*.
7. Gršić, M. (2017). *Biti mlad i biti drugačiji*. dostupno na: <http://portal53.hr/bitimlad-biti-dru-gaciji/>
8. Štefančić, V. (2010). *Kult(ura) mladocentričnosti.// Mladi i društvo – pitanje identiteta/* urednica Emina Bužinkić. Zagreb: Mreža mladih Hrvatske : Croatian

- Youth Network, 2010. Str. 10–15. Dostupno na http://www.mmh.hr/files/ckfinder/files/MMH_biltenWEBOK.pdf
9. Turčilo, L., Osmić, A., Šadić, S., Kapidžić, D., Dudić, A., Žiga, J. (2019). Studija o mladima u Bosni i Hercegovini. Sarajevo: Friedrich Ebert Stiftung.
  10. UNFPA (2019). Smanjenje broja stanovnika u istočnoj Evropi. Dostupno na: https://ba.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/LAT_shrinking%20population_low%20fertility%20QA_long%2006-12-2018.pdf
  11. Žiga, J.; Turčilo, L.; Osmić, A.; Bašić, S.; Džananović Miraščija, N.; Kapidžić, D.; Brkić Šmigoc, J. (2015). Studija o mladima u Bosni i Hercegovini. Sarajevo: Friedrich Ebert Stiftung.